

сприятиме побудові моделі поведінки розумної людини, яка й буде визначати наявність чи відсутність вини зобов'язаної особи та її ступінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Иоффе О.С. Ответственность по советскому гражданскому праву / О.С. Иоффе. – Ленинград : Изд-во ЛГУ, 1955. – 311 с.
2. Матвеев Г.К. Вина в советском гражданском праве / Г.К. Матвеев. – К., 1955.
3. Самощенко И.С. Ответственность по советскому законодательству / И.С. Самощенко, М.Х. Фарушкин. – М., 1971. – С. 44.
4. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 / І.С. Канзафарова ; НАН України ; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. – К., 2007. – С. 17.
5. Брагинский М.И. Договорное право. Общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – 2-е изд., испр. – М. : Статут, 1999. – Кн. 1. – 1999. – 848 с.
6. Годеме Е. Общая теория обязательств / Е. Годеме ; пер. с фр. И.Б. Новицкого. – М. : Юриздат, 1948. – 500 с.
7. Церковна О.В. Вина як елемент складу цивільного правопорушення / О.В. Церковна // Південноукраїнський юридичний часопис. – 2010. – № 2. – С. 99–103.
8. Пугинский Б.И. Правовая экономика: проблемы становления / Б.И. Пугинский, Д.Н. Саффиуллин. – М. : Юрид. лит., 19910. – 240 с.
9. Козлова Н.В. Правосубъектность юридического лица по российскому гражданскому праву : дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Н.В. Козлова. – М., 2004. – 735 с.
10. Ткачук А.Л. Значення вини у відносинах договірної відповідальності за порушення договірних зобов'язань : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право, цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / А.Л. Ткачук. – К., 2002. – 22 с.
11. Гринько (Русу) С.Д. Сучасні концепції поняття вини у цивільному праві України / С.Д. Гринько (Русу) // Збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті Олександра Анатолійовича Пушкіна «Актуальні проблеми цивільного права» (м. Харків, 13–14 травня 2011 р.). – Х., 2011. – С. 101–106.

УДК 349.2

НАКЛАДЕННЯ АРЕШТУ НА МАЙНО ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ

Щасна А.Е., здобувач
кафедри кримінального процесу
Національна академія внутрішніх справ

У статті досліджена наукова проблема накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову. Отримано висновок про необхідність повідомлення й інформування потерпілого про застосування, зміну чи скасування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна й арешт майна. Це дасть потерпілому змогу вжити додаткових заходів щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої йому кримінальними правопорушеннями, зокрема шляхом звернення із цивільним позовом. Установлено, що перспективним напрямом подальших розвідок є дослідження питання повідомлення потерпілого про те, що під час проведення слідчих (розшукових) дій вилучено майно, власником якого він є або яке було об'єктом кримінальних дій.

Ключові слова: арешт майна, тимчасове вилучення майна, цивільний позов, потерпілий.

В статье исследована научная проблема наложения ареста на имущество для обеспечения гражданского иска. Сделан вывод о необходимости информирования потерпевшего о применении, изменении или отмене таких мер обеспечения уголовного производства, как временное изъятие имущества и арест имущества. Это позволит потерпевшему принять дополнительные меры для обеспечения возмещения вреда, причиненного ему уголовным правонарушением, в частности путем обращения с гражданским иском. Установлено, что перспективным направлением дальнейших исследований есть исследование вопроса информирования потерпевшего о том, что во время проведения следственных (розыскных) действий изъято имущество, владельцем которого он является или которое было объектом криминальных действий.

Ключевые слова: арест имущества, временное изъятие имущества, гражданский иск, потерпевший.

Schasna A.E. IMPOSING ARREST ON PROPERTY FOR SUPPORT OF CIVIL CLAIM

In the paper we have studied the scientific problem of seizure of property to secure the civil claim. The conclusion about the need to inform the victim of the use, modification or revocation of such measures to ensure the criminal proceedings as a temporary seizure of property and seizure of property. This will allow the victim to take additional measures to ensure the compensation of damage caused to a criminal offense, in particular – by referring to the civil action. It was found that a promising direction for further research should be considered a study on informing the victim that during the investigation (search) action for recovery of property, the owner of which he is or has been the object of criminal activity.

Key words: seizure, provisional seizure of property, civil action, the victim.

Постановка проблеми. Цивільний позов є одним із способів захисту майнових та особистих прав і законних інтересів, порушених злочинцем [1, с. 266]. Варто погодитися з

тими дослідниками, які вважають, що інститут цивільного позову й пов'язана з ним діяльність державних органів рівною мірою покликані забезпечити дотримання прав і законних

інтересів не тільки цивільного позивача, а також обвинуваченого та цивільних відповідачів. Разом із тим наразі правове регулювання інституту цивільного позову не можна визнати задовільним. Деякі права учасників кримінального судочинства залишаються лише деклараціями [1, с. 270]. Унаслідок цього інтереси осіб, порушені через учинення злочину, залишаються не достатньо захищеними у кримінальному судочинстві, що вимагає відповідного вдосконалення кримінально-процесуального законодавства в цій частині.

Особливої актуальності в цих умовах набувають питання накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову.

Стан дослідження. Питання арешту й тимчасового вилучення майна були предметом дослідження таких учених, як С.А. Альперт, В.П. Бож'єв, М.І. Газетдінов, М.І. Гошовський, Ю.М. Грошевий, К.Ф. Гуценко, П.М. Давидов, В.Г. Даєв, Т.М. Добровольська, В.С. Зеленецький, З.З. Зінатуллин, Д.С. Карев, Л.Д. Кокорев, О.П. Кучинська, В.З. Лукашевич, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, Я.О. Мотовіловкер, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, В.М. Попелюшко, І.І. Потержа, М.М. Розін, В.М. Савицький, В.К. Слущевський, М.С. Строгович, І.Я. Фойницький, Л.І. Шаповалова, В.П. Шибіко та інші. Однак ступінь дослідженості зазначеної наукової проблеми в контексті вимог Кримінального процесуального кодексу України 2012 р. (далі – КПК України) наразі залишається недостатнім.

Мета статті – дослідити наукову проблему накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову; визначити необхідність повідомлення потерпілого про застосування тимчасового вилучення та арешту майна; з'ясувати перспективні напрями подальших розвідок із досліджуваних питань.

Виклад основного матеріалу. Згідно з ч. 1 ст. 171 КПК України [2], з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися не лише прокурор чи слідчий за погодженням із прокурором, а також і цивільний позивач (з метою забезпечення цивільного позову). Варто зауважити, що зі змісту ст. 171 КПК України [2] неможливо однозначно дійти висновку щодо питання: чи може на тимчасово вилучене майно бути накладений арешт з метою забезпечення цивільного позову. Фактично законодавець виокремлює два випадки:

- звернення із клопотанням про арешт майна прокурора або слідчого за погодженням із прокурором;

- звернення цивільного позивача, слідчого, прокурора із клопотанням про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, іншої особи для забезпечення цивільного позову.

У ч. 5 ст. 171 КПК України [2] зазначено, що клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна має бути подано не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якій його було вилучено.

З урахуванням викладеного може скластися враження, що законодавець не передбачає можливості звернення цивільного позивача із клопотанням про арешт тимчасово вилученого майна.

Щодо цього доцільно згадати, що, відповідно до п. 4 ч. 2 ст. 167 КПК України [2], одним із видів майна, яке може бути тимчасово вилученим, є речі, документи, гроші, одержані внаслідок учинення кримінального правопорушення, та/або доходи від них, а також майно, у яке їх було повністю або частково перетворено. У цьому випадку логічно є заінтересованість цивільного позивача щодо накладення арешту на такі речі, документи або гроші.

Разом із тим у випадку, коли клопотання про арешт майна було подане слідчим або прокурором, можливість участі потерпілого у процедурі розгляду цього клопотання обмежена. Згідно з ч. 1 ст. 172 КПК України [2], участь цивільного позивача в розгляді клопотання про арешт майна слідчим суддею (судом) обмежена виключно випадком, коли клопотання подано ним.

Також, відповідно до ч. 3 ст. 172 КПК України [2], слідчий суддя, суд, установивши, що клопотання про арешт майна подано без додержання вимог ст. 171 КПК України [2], повертає його прокурору, цивільному позивачеві й установлює строк у сімдесят дві години для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу. У такому разі тимчасово вилучене в особи майно підлягає негайному поверненню після спливу встановленого суддею строку, а в разі звернення в межах встановленого суддею строку із клопотанням після усунення недоліків – після розгляду клопотання та відмови в його задоволенні.

Отже, відсутність цивільного позивача в ході розгляду питання про арешт майна може мати наслідком повернення особі тимчасово вилученого майна, на яке в іншому випадку міг бути накладений арешт для забезпечення цивільного позову.

За цих умов великого значення набуває питання необхідності *повідомлення потерпілого про застосування тимчасового вилучення й арешту майна*.

Згідно з п. 2 ч. 1 ст. 56 КПК України [2], потерпілий має право бути повідомленим про обрання, зміну чи скасування щодо підозрюваного заходів забезпечення кримінального провадження. Зі змісту цієї норми випливає, що потерпілого потрібно повідомляти про застосування, зміну чи скасування щодо підозрюваного всіх заходів забезпечення кримінального провадження, що передбачені ч. 2 ст. 131 КПК України [2], а саме: 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід; 2) накладення грошового стягнення; 3) тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи.

У юридичній літературі відмічається, що вказане право надається потерпілому у тому числі з метою забезпечення його безпеки у кримінальному провадженні [3, с. 186]. Вихо-

дячи з викладеного, окремі вчені вказують на відсутність необхідності в тому, щоб повідомляти потерпілого всіх заходів забезпечення кримінального провадження [4, с. 344].

Сучасні науковці вважають, що потерпілого передусім необхідно повідомляти про застосування, зміну чи скасування запобіжних заходів. Це дасть йому змогу, як відмічає В.П. Шибіко, «за необхідності своєчасно самостійно вжити заходів, щоб убезпечити себе, членів своєї сім'ї, майна чи житла від неправомірних дій підозрюваного, обвинуваченого, якого звільнено з-під варти чи з-під домашнього арешту, або ж заявити прокурору, суду, клопотання про вжиття заходів забезпечення безпеки» [5, с. 173].

Разом із тим ми вважаємо таку позицію не безспірною, оскільки, окрім повідомлення потерпілого про застосування, зміну чи скасування запобіжних заходів, існує також необхідність обов'язково повідомляти потерпілого про застосування, зміну чи скасування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна підозрюваного й арешт майна.

Наша наукова позиція зумовлена таким.

По-перше, сучасна світова практика у протидії злочинності виходить із необхідності не лише забезпечити кару та превенцію (покарання), а також безпеку суспільства від злочинних посягань на майбутнє (заходи безпеки) й відновлення порушених прав (реституція) та компенсацію спричиненої шкоди [6, с. 164]. Юридичній науці відомо два основні засоби відшкодування шкоди, спричиненої злочином, – компенсація й реституція. Застосування реституції хоч і не завжди можливе (відсутність предмета при знищенні), однак є найбільш бажаним засобом відновлення інтересів [7, с. 309]. Сутність реституції виражається в натуральному відновленні матеріального стану, порушеного злочином, відновленні та приведенні блага в первинний стан. Принцип відновлення (реституції) полягає у відшкодуванні шкоди в натурі або у виплаті грошового відшкодування [8, с. 118]. Право на компенсацію спричиненої злочином шкоди є правом матеріальним, і його реалізація є формою захисту порушених майнових і немайнових прав [9, с. 43]. Носієм такого права є потерпілий від злочину або його близькі родичі у випадку загибелі потерпілого. Основу для реалізації права на компенсацію становить широке коло прав і свобод: право на особисту недоторканність, волю, честь і гідність, статеvu свободу й недоторканність, право на життя, здоров'я, тілесну недоторканність, недоторканність житла, приватного життя тощо [7, с. 308], права власності, інтелектуальних прав тощо.

Отже, забезпечення можливості відновлення порушених прав та компенсації спричиненої шкоди потерпілому потрібно вважати одним із важливих завдань діяльності із розкриття й розслідування злочинів. Для забезпечення відшкодування шкоди, спричиненої злочином, важливим питанням є фактична наявність майна або коштів, що можуть бути використані для такого відшкодування.

По-друге, представники судових органів України не раз звертали увагу на той факт, що органи досудового розслідування не завжди з'ясовують у повному обсязі суми позовних вимог та обґрунтованість останніх [10, с. 8]. У більшості справ слідчі обмежуються формальним винесенням постанови про накладення арешту на майно підозрюваного, обвинуваченого та приєднанням до справи протоколу про відсутність майна в таких осіб. Натомість органи досудового розслідування більше уваги приділяють додержанню прав підозрюваних і обвинувачених, що пояснюється передусім тим, що недодержання прав підозрюваного й обвинуваченого є істотним порушенням вимог КПК України, яке тягне скасування вироку. Водночас незабезпечення прав потерпілого лише в окремих випадках розцінюється судом як істотне порушення, яке перешкоджає постановленню законного й обґрунтованого вироку [6, с. 166].

Виходячи з викладеного, проблема захисту законних прав та інтересів потерпілих від злочинів, ефективного поновлення їх прав шляхом своєчасного відшкодування шкоди є наразі надзвичайно актуальною.

По-третє, відповідно до ч. 3 ст. 170 КПК України [2], арешт може бути накладено на нерухоме й рухоме майно, майнові права інтелектуальної власності, гроші в будь-якій валюті готівкою або в безготівковому вигляді, цінні папери, корпоративні права, які перебувають у власності в підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, котра вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних або юридичних осіб, а також які перебувають у власності юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, з метою забезпечення можливої конфіскації майна, спеціальної конфіскації або цивільного позову. У свою чергу, згідно з ч. 1 ст. 167 КПК України [2], тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене в ч. 2 цієї статті майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Отже, метою арешту майна, серед іншого, є забезпечення цивільного позову. У такому випадку тимчасове вилучення майна як захід забезпечення кримінального провадження має на меті забезпечити можливість арешту майна для подальшого забезпечення цивільного позову.

Резюмуючи викладене, повідомлення й інформування потерпілого про застосування, зміну чи скасування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна та арешт майна, дає останньому змогу вжити додаткових заходів щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, зокрема шляхом звернення із цивільним позовом.

Висновки. Дослідження проблеми накладення арешту на майно для забезпечення

цивільного позову уможливило зробити висновки про необхідність повідомлення й інформування потерпілого про застосування, зміну чи скасування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасове вилучення майна та арешт майна. Це дасть потерпілому змогу взяти додаткових заходів щодо забезпечення відшкодування шкоди, завданої йому кримінальним правопорушенням, зокрема шляхом звернення із цивільним позовом.

За цих умов перспективним напрямом подальших розвідок може бути дослідження питання повідомлення потерпілого про те, що під час проведення слідчих (розшукових) дій вилучено майно, власником якого він є, або яке було об'єктом кримінальних дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вашук Б.Л. Окремі питання удосконалення кримінально-процесуального законодавства щодо визнання цивільним позивачем у кримінальній справі / Б.Л. Вашук // Університетські наукові записки. – 2005. – № 4(16). – С. 266–270.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // *Голос України*. – 2012. – № 90–91 (зі змінами і доповненнями).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / [О.М. Бандурка, С.М. Блажів-

ський, Є.П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – Т. 1. – 2012. – 664 с.

4. Карпов Н.С. Забезпечення деяких прав потерпілого у кримінальному провадженні / Н. Карпов, Т.С. Цвігун // *Митна справа*. – 2014. – № 6 (96). – С. 341–346.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

6. Горбачова І.М. Сучасний стан та перспективи розвитку заходів компенсації в кримінальному праві України / І.М. Горбачова // *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. – 2013. – № 26 (65). – С. 164–172.

7. Шаповалова Л.И. Возмещение потерпевшему вреда, причиненного преступлением, как способ обеспечения его прав и законных интересов / Л.И. Шаповалова // *Конституційні гарантії захисту людини в сфері правоохоронної діяльності : матеріали наук.-прак. конференції*. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський юридичний інститут МВС України, 1999. – С. 307–310.

8. Зинатуллин З.З. Уголовно-правовая реституция как форма возмещения причиненного преступлением материального ущерба / З.З. Зинатуллин // *Правоведение*. – 1972. – № 2. – С. 115–121.

9. Лакеев А.А. Материальное возмещение вреда и помощь жертвам преступлений: проблемы, зарубежный опыт / А.А. Лакеев // *Проблемы уголовной ответственности и наказания в условиях формирования правового государства*. – Рязань, 1994. – С. 40–48.

10. Практика застосування судами законодавства, яким передбачені права потерпілих від злочинів // *Вісник Верховного Суду України*. – 2004. – № 8. – С. 6–10.

УДК 347.191.3

СТАТУТ І ЗАСНОВНИЦЬКИЙ ДОГОВІР: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Юркевич Ю.М., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
юридичного факультету
Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті на основі аналізу чинного законодавства України та практики його застосування здійснено порівняльно-правовий аналіз статуту й засновницького договору, визначено їхню роль у регулюванні відповідних відносин. За результатами дослідження висловлено власну позицію щодо вдосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: юридична особа, товариство, статут, договір, засновницький договір.

В статье на основе анализа действующего законодательства Украины и практики его применения осуществлен сравнительно-правовой анализ устава и учредительного договора, определена их роль в регулировании соответствующих отношений. По результатам исследования высказана собственная позиция по совершенствованию действующего законодательства Украины.

Ключевые слова: юридическое лицо, общество, устав, договор, учредительный договор.

Yurkevych Yu.M. STATUTE AND FOUNDING AGREEMENT: COMPARATIVE ANALYSIS

On the basis of analysis of current legislation of Ukraine and practice the comparative legal analysis of the statute and foundation agreement has been conducted and also their role in the regulation of the relationship has been defined. According to the survey the own opinion in improving the current legislation of Ukraine has been expressed.

Key words: legal entity, society, statute, contract, founding agreement.

Постановка проблеми. Проблеми правового статусу юридичних осіб і їхніх об'єднань, серед яких правові питання щодо прийняття статутів та укладення засновницьких договорів, посідають важливе місце і є досить актуальними у цивільному й господарському праві, особливо нині, коли відбувається ре-

формування законодавства України та адаптація його до права Європейського Союзу. Зміни, що відбуваються в регулюванні окреслених відносин на законодавчому рівні, є прикладом ефективності реалізації диспозитивного методу регулювання приватно-правових відносин. Водночас узгодження на-